IDEJNO RJEŠENJE OBNOVE BOLNIČKOGA DIJELA LJEČILIŠNOG PERIVOJA U LIPIKU

PREPOZNAVANJE I VRJEDNOVANJE
NASLIJEĐENIH VRIJEDNOSTI POVIJESNOGA PERIVOJA

2013.

Kupalište Lipik odlikovano na vrtlarskoj izložbi u Budimpešti

Na medjunarodnoj izložbi cvieća i vrtnih nasada u Budimpešti, odlikovano je jedino kupalište Lipik medju svim kupalištima Monarkije velikom državnom zlatnom kolajnom radi svojih vrtnih nasada, uredjenja kupališnog parka i bujnog inozemnog rastlinja.

Obzor br. 135 (“Pokrajinske viesti”), 19. svibnja 1910.

AUTORI: Prof.dr.sc. MLADEN OBAD ŠĆITAROCI :: Prof.dr.sc. BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI :: KSENIJA RADIĆ, mag.ing.arh.urb., KONZULTANTICA: AMALIJA DENICH, dipl.ing.agr.

2.9. PANORAMSKE SLIKE PERIVOJA

2._65. Šetnica - pogled s juga
foto: K.Radić, 2013.

2._66. Uresni parterni vrt-dvorište ispred kupki
foto: K.Radić, 2013.

2._67. Pogled na uresni parterni vrt ispred Hotela Depedence
foto: K.Radić, 2013.

3. POVIJESNA MATRICA PERIVOJA

3.1. PERIVOJ NA POVIJESNIM KARTAMA

PLAN PERIVOJA IZ 1861. GODINE

Na katastarskoj karti iz 1861. godine vidi se začetak perivoja koji je tada zauzimao sjeverni dio današanjega perivoja. Bio je to pejsažni perivoj s krivudavim šetnicama, sa četiri zgrade te paviljonom Izvor. U sjeveroistočnom uglu narisano je vrelo u obliku fontane.

U raznim pisanim izvorima spominje se da se do 19. stoljeća na mjestu kupališta podižu drvene nastambe. Lječilišni sklop zgrada, urisan na katastarskoj karti iz 1861., počinje se uobličavati od 1820. do 1850. godine. **Prvi vrt oko zgrade kupališta podigao je Antun Knoll iz Vukovara nakon 1867. godine.** Bio je «malen ali ukusan čime je udobnost mjesta znatno povećana». Do 1880-ih godina kupališne se zgrade dograđuju više spontano negoli na temelju plana. Grade se Kamene kupke (1870.), Hotel Garni (1872.), Kursalon (1883., dovršen 1894.), Mramorne kupke (1886.), Hotel Dependence (1890-te godine) i dr. Lječilišni perivoj s lječilišnim zgradama postao je graditeljsko-perivojna jezgra oko koje se razvijalo naselje. T**ek nakon preuređenja krajem 19. stoljeća nastaje velebni perivoj sa zgradama.**

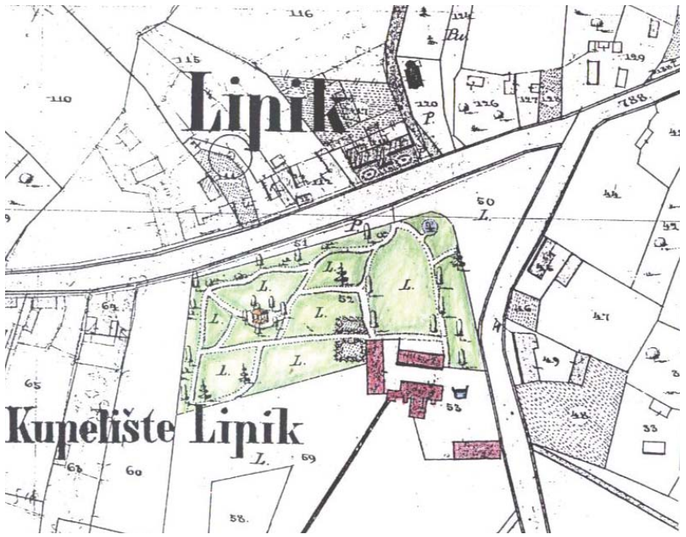

3._1. Plan perivoja iz 1861. godine
izvor: zbirka Šćitaroci

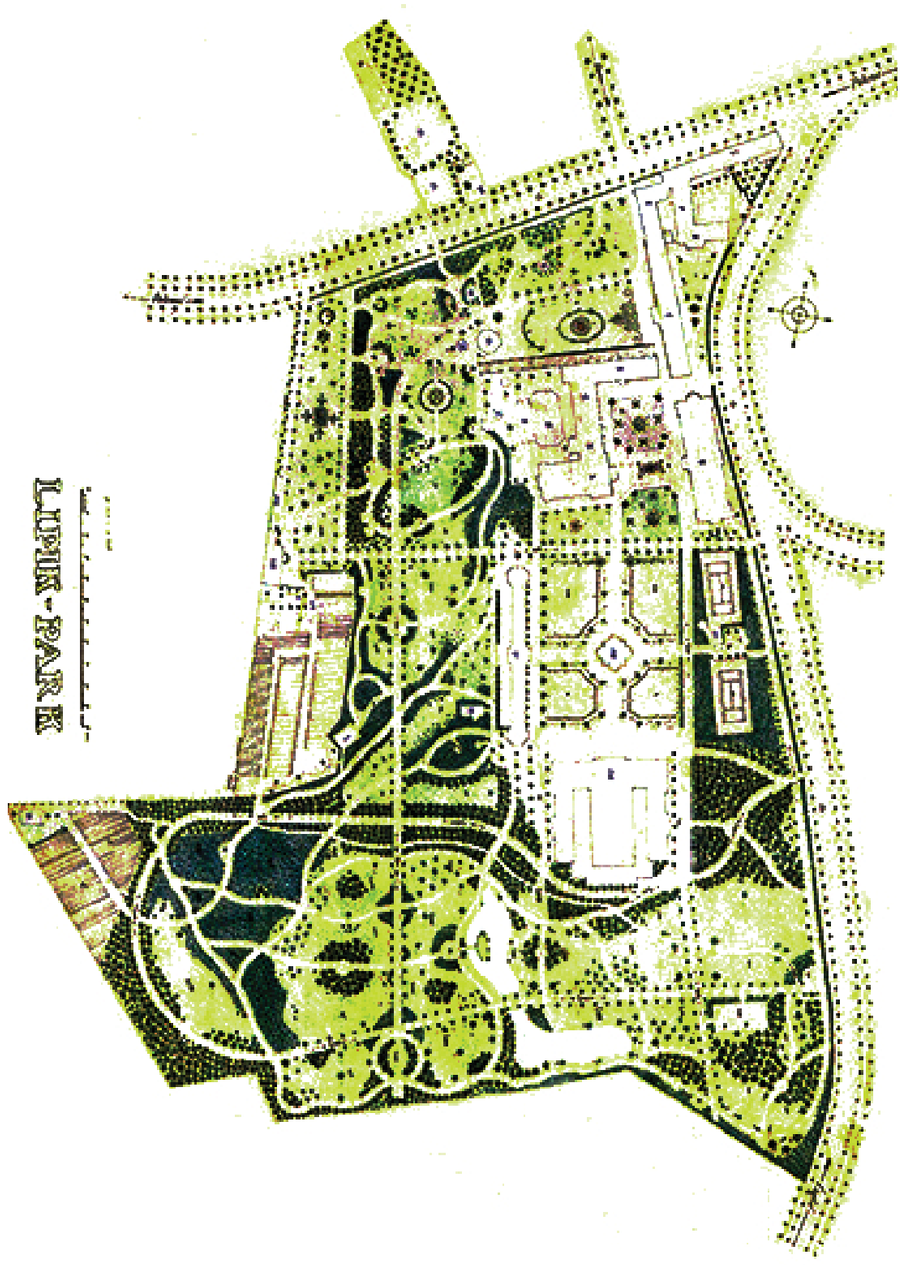

3._2. Plan perivoja iz kraja 19. stoljeća
izvor: zbirka Šćitaroci

PLAN PERIVOJA IZ KRAJA 19. STOLJEĆA

Ne znamo tko je i kada izradio projekt perivoja. Sačuvani nacrt potječe iz kraja 19. stoljeća, nepotpisan je i nedatiran, narisan je tušem na tvrdom crtaćem papiru i obojen tehnikom akvarela, veličine 87 x 67 cm. Čuva se u Zagrebu i jedan je od rijetkih sačuvanih izvornih planova povijesnih perivoja u Hrvatskoj. Plan odgovara današnjem stanju. Prema trenutno dostupnim pokazateljima zaključuje se da je nacrt napravljen u zadnjem desetljeću 19. stoljeća. Ako je Kursalon započet s gradnjom 1883., dovršen 1894., a Wandelbahn započet 1892., jasno je da njihova gradnja nije započela bez predhodnoga plana.

Konačno uobličeni lječilišni perivoj, kako je prikazan na nacrtu, zauzimao je površinu od 10,4 ha. Do danas je perivoj sačuvan na gotovo izvornoj površini. U perivoj se ulazilo iz obodnih ulica sa sjeverne i istočne strane. S južne i zapadne strane nije postojao javni ulaz. **Historicistički lječilišni perivoj, u koji su uklopljene sve lječilišne zgrade, kompozicijski se sastoji od dviju stilsko oblikovnih cjelina: historicistički (neobarokni) geometrijski vrtovi ispred glavnih pročelja zgrada i kasnoromantičarski (neoromantičarski) perivoj pejsažne tlorisne kompozicije.**

Na nacrtu perivoja zamjetna je skladna kompozicija perivoja, koju čine gajevi i livadne površine, travnjaci, stabla i grupe stabala, brojne perivojne građevine, mnoštvo dobro usklađenih šetnica, te cvjetnjaci i živice. Nazočno je mnoštvo zgrada i građevina kao što su u južnom hotelsko dijelu Kursalon i Wandelbahn, a u lječilišnom sjevernom dijelu sve povijesne zgrade: Mramorne kupke, Kamene kupke, Narodne kupke, Rimske kupke, Quella, hotel Depedence, Kurhotel te današnja praona i kotlovnica u sjevernom dijelu perivoja.

3._3. Razglednica Lipika - aleja u perivoju, 1906.
izvor: zbirka Šćitaroci

Katastarska karta iz 1901. godine

3._4. Katastarska karta iz 1901. godine
izvor: zbirka Šćitaroci

Katastarska karta iz 1913. godine

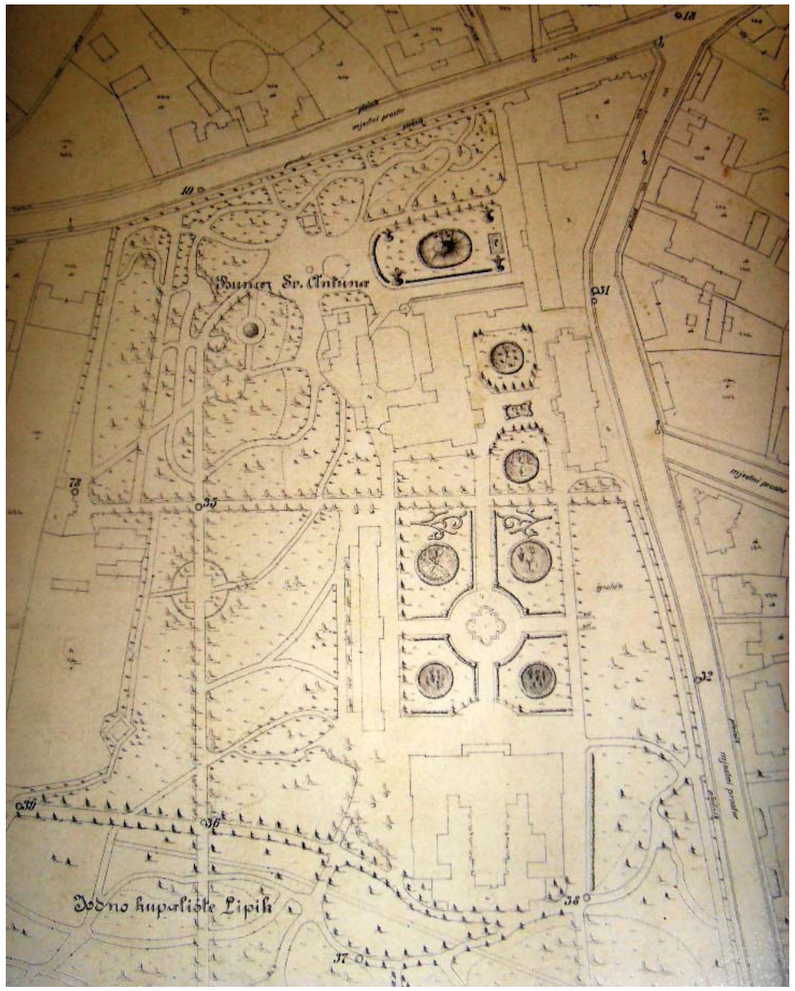

3._5. Katastarska karta iz 1913. godine
izvor: zbirka Šćitaroci

Katastarska karta iz 1915. godine

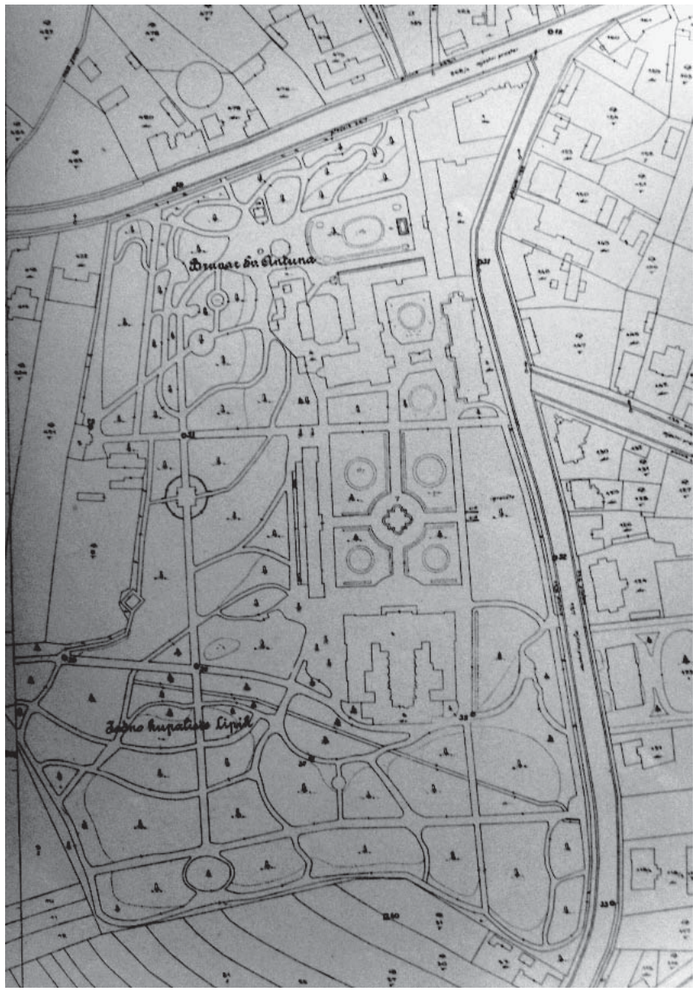

3._6. Katastarska karta iz 1915. godine
izvor: zbirka Šćitaroci

KATASTARSKE KARTE – 1901., 1913., 1915.

Na tri katastarske karte s početka 20. stoljeća pratimo razvoj perivoja – karte iz **1901., 1913., i 1915.** godine. Na tim kartama ucrtana je parcelacija, građevine, stabla, niska vegetacija te aleje, šetnice i staze. Ulice koje omeđuju perivoj na svim su kartama iste. **Na tim kartama primjećuje se da se površina perivoja nije mjenjala.** Građevine u perivoju su također ostale iste, jedino se vidi pomicanje teniskih terena u odnosu na nacrt perivoja s kraja 19. stoljeća. Također su se tijekom vremena mijenjale šetnice, dok je glavni uresni parterni vrt između građevina na svim kartama ostao isti.

Iz toga možemo zaključiti da se urbanistička situacija nije bitno mijenjala tijekom vremena. Na svim trima katastarskim kartama vidljiva je aleja sjever-jug u zapadnom dijelu perivoja, čija je hodna ploha nestala, ali su čitljivi zatečeni tragovi aleje kroz stabla divljeg kestena (*Aesculus hippocastanum*). **Katastarske karte iz 1913. i 1915. godine gotovo su indentične u prikazu** aleja, šetnica, partera i cvjetnjaka, pri čemu katastarska karta iz 1913. prikazuje i nasade. **Katastarska karta iz 1901. godine znatno se razlikuje od spomenute dvije.** Zapadni rub perivoja protkan je brojnim šetnicama, a parteri u sjevernom dijelu su površinom i brojem manji i oblikovno specifični u odnosu na iste prikazane na ostalim kartama (1913. i 1915.).

Uresni parterni vrt ispred nekadašnjega hotela Depedence je mnogo veći i oblikovno različit. Ostali dijelovi perivoja razmjerno su slično prikazani kao na preostalim dvjema kartama.

Te su karte važne za rekonstrukciju/obnovu perivoja, čija se slika znatno promijenila do danas, posebice nakon ratnog razaranja i nakon više desetljeća neodgovarajućeg održavanja.

3.3. POVIJESNA PREPOZNATLJIVOST I MIJENE PERIVOJA - POVIJESNA MATRICA ZA OBNOVU

Budući da izvorni nacrti perivoja postoje i da su sačuvani, koristimo ih kao mjerodavne izvore za utvrđivanje povijesnoga stanja i mijena tijekom vremena. Sve četiri karte (nacrt perivoja s kraja 19. stoljeća i katastarske karte iz 1901., 1913. i 1915. godine) uspoređuju se (grafički se preklapaju) s geodetskom kartom postojećega stanja iz srpnja 2012. godine. Usporedbom utvrđujemo promjene i nestanak pojedinih građevina u perivoju, odnosno pratimo do danas očuvane povijesne šetnice i građevine, nestale povijesne šetnice i građevine te nove šetnice i zgrade/građevine.

Analizom nacrta perivoja s kraja 19. stoljeća i njenom usporedbom s geodetskom kartom iz 2012. godine uočavamo povijesnu aleju kestena na jugu, nastavak šetnice na aleju lipa, tri partera u južnom dijelu perivoja ispred ulaza u zgrade, istu površinu, ali različito oblikovanje partera ispred hotela Depedence i obrise partera na sjeveru.

Na nacrtu su vidljive sve zgrade osim gospodarskih, zgrade Fontane i fizikalne terapije. Nestala je aleja na zapadnom rubu perivoja, zavojite staze i parteri u sjeverozapadnom dijelu perivoja te parter u obliku suze u južnom dijelu perivoja, ispred današnje zgrade Fontana. Nekada je postojao vanjski bazen i pergola glicinije uz sjeverno pročelje Kamenih kupki.

Analizom katastarske karte iz 1901. i njenom usporedbom s geodetskom kartom iz 2012. godine uočavamo da su očuvani svi dijelovi uresnih cvjetnjaka (partera) u južnom dijelu perivoja (ispred kupališnih zgrada), i u središnjem dijelu (ispred hotela Depedence i jugozapadno od paviljona Izvor).

Očuvana je i aleja kestena, nastavak šetnice na aleju lipa (u smjeru sjever-jug) te sve zgrade osim gospodarskih, zgrade Fontana i zgrade fizikalne terapije.

Usporedbom katastarskih karata iz 1913. i 1915. godine uočavamo najveću sličnost sa zatečenom slikom. Vidljivo je sljedeće: očuvana je aleje kestena na jugu, nastavak šetnice na aleju lipa (u smjeru sjever-jug), parteri i cvjetnjaci oko kupališnih zgrada, dio šetnica i cvjetnog partera u središnjem dijelu perivoja te djelomično oblik i veličina sjevernih partera. Najveći broj šetnica nestao je iz zapadnog dijela perivoja. Na obje karte urisane su sve zgrade osim gospodarskih, zgrade Fontana i zgrade fizikalne terapije.

Usporedba perivoja na povijesnoj karti iz kraja 19. stoljeća i katastarske karte iz 1861.

OČUVANE šetnice iz 1861.
NESTALE šetnice iz 1861.
NOVE šetnice iz kraja 19. st.
OČUVANE povijesne zgrade iz kraja 19. st.
NESTALE povijesne zgrade/građevine iz 1861.

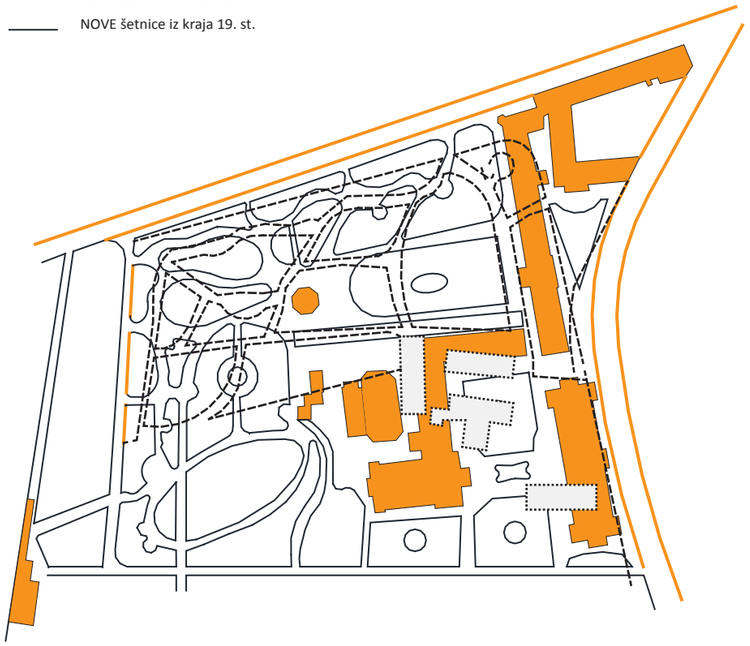

Usporedba perivoja na povijesnoj karti iz kraja 19. stoljeća i katastarske karte iz 1901.

OČUVANE povijesne šetnice iz kraja 19. st.
NESTALE povijesne šetnice iz kraja 19. st.
NOVE šetnice iz 1913./1915.
OČUVANE povijesne zgrade iz kraja 19. st.
NESTALE povijesne zgrade/građevine

Usporedba perivoja na povijesnoj karti iz kraja 19. stoljeća i katastarske karte iz 1913./1915.

OČUVANE povijesne šetnice iz kraja 19. st.
NESTALE povijesne šetnice iz kraja 19. st.
NOVE šetnice iz 1901.
OČUVANE povijesne zgrade iz kraja 19. st.
NESTALE povijesne zgrade/građevine

1 10

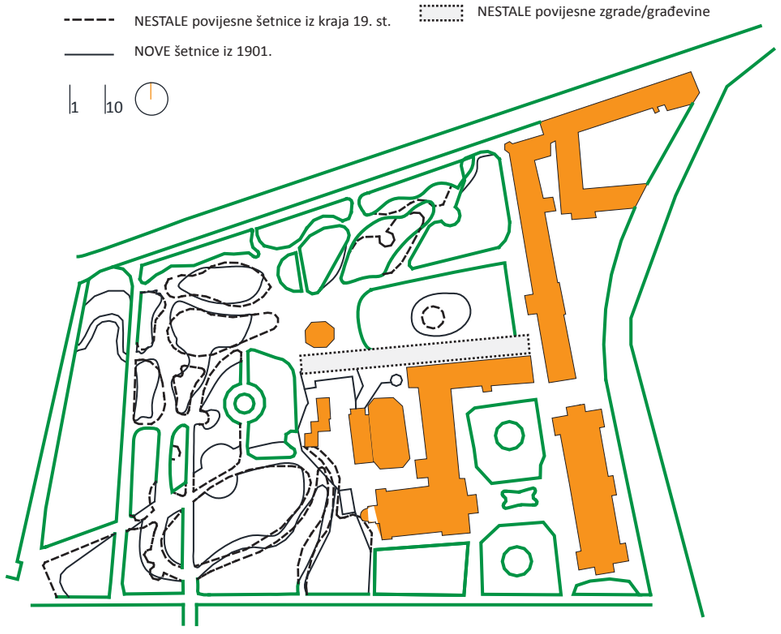

Perivojna kompozicija - idejno rješenje obnove perivoja

PROSTORNO-URBANISTIČKI ČINITELJI

- pješački ulaz u perivoj
- kolno-pješački ulaz u perivoj
- ograda

ARHITEKTONSKO-GRAĐEVNI ČINITELJI / zgrade i građevine

- reprezentativne povijesne zgrade
- ostale povijesne zgrade
- nove zgrade iz druge polovice 20. st.
- servisne / pomoćne zgrade

- postojeće šetnice - ZADRŽAVANJE I OBNOVA
- postojeće šetnice - UKIDANJE
- šetnice - REKONSTRUKCIJA
- šetnice - PLANIRANA

PEJSAŽNO-VEGETACIJSKI ČINITELJI / nasadi

- perivojni gajevi
- skupine drveća
- pojedinačna stabla
- travnjaci
- skupine grmlja
- živica
- aleja
- drvored

HORTIKULTURNO-URESNI ČINITELJI / cvjetni nasadi

- uresni parterni vrt
- cvjetnjaci

LIKOVNO-SKULPTURALNI ČINITELJI / perivojni akcenti

- perivojni akcenti (paviljon, meteorološki stupovi)
- perivojne sjenice - niše

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNI ČINITELJI / pogledi

- osi perivojne komopozicije
- perivojni interijeri
- vizure

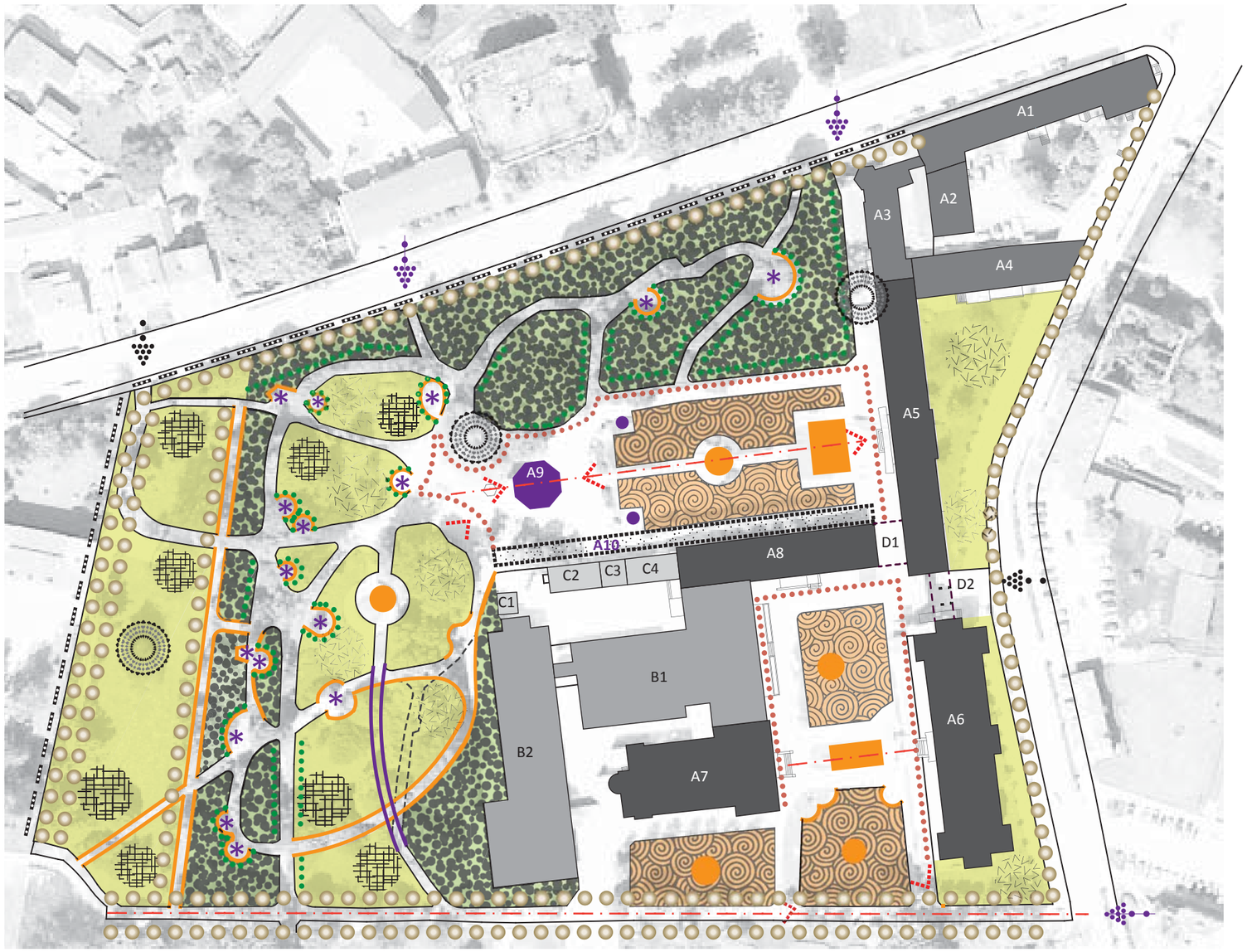

POVIJESNE ZGRADE I GRAĐEVINE

A1 - zgrada Quella
A2 - praona i kotlovnica
A3 - Rimske kupke
A4 - Naroden kupke
A5 - Hotel Depedence
A6 - Kurhotel
A7 - Mramorne kupke
A8 - Kamene kupke
A9 - paviljon Izvor
A10 - nestala odrina glicinije

OSTALE ZGRADE I GRAĐEVINE

B1 - zgrada fizikalne terapije (Blatne kupke)
B2 - zgrada Fontana

C1 - trafostanica
C2 - plinska kotlovnica
C3 - toplinska stanica
C4 - crpna stanica

D1 - spoj zgrada na 1. etaži
D2 - spoj zgrada na 1. etaži

S

0 25 50

AUTORI: Prof.dr.sc. MLADEN OBAD ŠĆITAROCI :: Prof.dr.sc. BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI :: KSENIJA RADIĆ, mag.ing.arh.urb., KONZULTANTICA: AMALIJA DENICH, dipl.ing.agr.